

18. veebruar — 50 aastat Juhan Smuuli, Eesti NSV rahvakirjaniku, Lenini preemia laureaadi sünnist, teatab tänavune kalender-teatmik oma asjalik-ameetlikul toonil. Tava-kohaselt peaks meil olema nüüd põhjust suurejooneliselt ning rõõmuküllaselt juubeli tähistamiseks. Kuid... juubilarid ennast ei ole enam. Kümme kuud tagasi, 13. aprillil 1971 lõikas Suur Paratamatus läbi ta elulõimed. Raske kaotuse kahjutunne on veel valulis-värskena meele.

Kui kannatamatult oleme oodanud ja ahnelt haaranud J. Smuuli uusi teoseid. Neis oli alati midagi üllatavat, oli eluvärskust ja värvikust. Nüüd on vaja hakata süvenema tema vaimsesse pärandisse, asuda selgitama tema kirjanduslikku osa meie kirjanduse arenguprotsessis, tema loomingu tähtsust meie tänasel lugemisajal ja homse päeva kunstivaramus.

Oma suhteliselt lühikeselt, kuid rahutult ning loomingupingsalt eluteelt on Juhan Smuul pärandanud meile ulatusliku kirjandusliku pärandi. Tema loomingus on elutajal talletatud Fr. R. Kreutzwaldi nim. Kirjandusmuuseumi käsikirjade osakonda. Tema arhiiv on arvukalt luule-, proosa- ja draamateoste mustandid ja variandid, mis annavad tunnistust kirjaniku suurest tööst mitte ja sõna kalla. On ligilähedalt 1800 kirja enam kui 600 adressaadi ning palju-palju õnnitlusi. Taile on kirjutatud olnud ka sõbrad, ametivennad ja kolijad, kirjanikud ja ajakirjanduse ajalehtedele esindajad, teatri- ja kinoteatrite ning teiste kultuurilaste töötajad. Kõige sagedamini on aga kirjutatud lugejad, väga mitmesuguse ega ja elukutselise inimesed nii kodumaalt, vennasvabariiki-

Ei tea, kas mul on õigus. Need on mõtetõlgitused Teie huvitava «Kirjade» puhul. Võib-olla mõni neist mõlgutustest toob Teile kasu.

1955. a. sai Sõgedate küla kirjadest raamat ning nüüd avaldati see juba ka vene keeles. Lugejale teos meeldis. Ühele Iževski koolitõrjule (Udmurti ANSV-s) koguni soovõrra, et hakka õppima eesti keelt, et lugeda ka Smuuli teisi, vene keelde tõlkimata teoseid. Eriti tunnustavalt kirjutas «Kirjadest» tuntud vene olukirjanik Valentin Ovetškin, pidades neid nagu omigi töid olujutusteks. (30. juunil 1956):

Lugesin «Kirjad» läbi. Mida nende kohta öelda? Te teate, kuidas suhtun Teie loomingusse. Mind köidab Teie sügavalt inimlik, õiglase ja südamliselt suhtumise kujutatavasse, siiras raev kõige vastu, mis segab elamast paremini. Lugesin naudinguga. Te olete väga andekas, olete tõeline kunstnik. Eriti head on esimese ja viimase kiri. Ma lausa näen neid inimesi — Martin Purje, Garibaldi Sturmi, meremõrtsukat ja türgi veltveebliit August Purje, Ervin Raimo, kõiki, kõiki. Ma pole kunagi Eestis käinud, kuid Teie raamatu kaudu tunnen ja mõistan nüüd eesti talupoega, tema poolkaluri-poolpõllupidaja hinge... Kõige ilmekam näib olevat Sturm, hulga puudustega, kaugelki mitte puhak, kuid ometi missugune inimene! Halparu-neid ja kõike eramaanduse ajast jäänud vihkate südamest... «Kirjad» erutavad — see on suure kirjanduse peamine tunnusmärk. Ise täis pinget, laete ka lugeja, kes hakkab armastama ja võikama koos Teiega. Suurepärane on kõik, mis seotud merega. Need on parimad peatükid. Pärast raamatu kõrvale ja hakkasin väga meele tahtma. Olen ju ise

mat» üldse ilmunud. Autorile saabunud kirjade põhjal võib öelda, et tema varasemate teoste tõlkeid ei ulatunud kirjanduslikest ringkondadest palju kaugeemale, alles «Jäine raamat» oli see teos, mis tegi ta nime kõige laiemalt tuntuks (kuni kauge Kuubani).

S. Jurassov — kooliõpetaja Taskendi oblastist (28. det. 1959):

Suure mõnuga lugesin läbi Teie «Jäine raamat» ja nagu näete, ei saanud jätta Teile sellest kirjutamata. See oli huumor, mis mind esmajoones vaimustas Teie raamatus. Kui teos kutsus esile rõõmunaeratuse, kui lugejal lõvavad silmad särada, kui ta saab raamatut lugedes targemaks, rikastub tähelepanekute ja — tähendab, autor võib olla veendunud: ta on kirjutatud vajaliku teose. Seesugune on Teie «Jäine raamat».

Ma ütlesin — «esmajoones vaimustas». See pole päris täpselt öeldud. Huumor vaimustas mind esimestel lehekülgedel (õigemini: esimestel lehekülgedest peale). Hiljem lisandus sellele palju muud: see, et Te oskate näha inimestes nii palju head (—); see, et Te rasketes ettevalmististes ei tee endast ega oma seltsimeestest kannatajaid ega böllikankegelasi; see, et Te «üürilistes kõrvalepoigetes» kaitsete veendumust (targalt, ilma ülespuhutud sõnalooneste äratõlkimise formuleeringutega) meie kunstiiprintsiipide puhtust; see, et selle raamatu on kirjutatud mõtleme inimese, kes räägib nahtust ja kuulust oma-moodi, ilma liialdusteta; ja see, et kirjutatud on Teil elavalt, mille mingi «selles vaimus» kasselt. On kirjutatud nagu Smuulil! (—)

Tunnistan ausalt: ma lugesin Teie esimest teost. Kuid mind

sellesse mulle tundmatusse maasse; Teie huumori üle lagistasin pisarateni naerda. Kogu raamat tundsin ma Teie mõistust ja südant, Teie talenti, Teie isiksust, inimese-kommunisti — kirjaniku isiksust!

1950. aastate keskel hakkas Juhan Smuul väljendama oma kunstikavatsusi ka draamavormis. Eepilise kallakuga esiknäidendile «Atlandi ookean» («Loomingus» 1956, raamatuna 1957) järgnes vaidusi äratav pingeline ideedraama «Lea» (1960), mida mängiti hea eduga («Vanemuises» üle 100 korra). 1964. a. kevadel valmis kirjanikul uus näidend, haardelal ning vorminõtte karakterdraama «Kihnu Jõnn ehk Metskapten», mis saavutas tema draamatöödest kõige laiemat ja kestvat menu (mängiti Tallinnas ja Tartus, Moskvast ja Berliinis, Riias ja Petroskois).

Autor ei olnud oma «Jõnni» veel lõpuni kirjutanud, kui usaldas selle lugeda Voimem Pansole, kes tema «Lea» oli «Vanemuises» nii õnneliku käega lavale seadnud Lavastaja arvamuse oli eht-pansolik (27. veebr. 1964):

Lugesin hüviga ja tähelepanekul antud materjali läbi. Lisan siia paar arvamus (mitte arvustust, sest poolikut tööd oleks rumal arvustada).

1) Lugeja oli materjal huvitat. (Kui lugeja on huvitat, siis vadata on veel huvitavam.) Kogu aeg ootad, mis edasi tuleb. Ja kui kõik on läbi loetud, see ootus aina kasvab: näis, mis edasi tuleb? See on väga oluline ja seda pea kindlasti silmas. Ara muretse eelneva pärast, ära muretse, et venib, või pikaks läheb; pikka saab alati lühemaks; on ennegi kahesaja- ja rohkem-leheküljelisi näidendeid; näidend võib ka lugemiseks olla, ees- ja järelsonadega nagu Shaw'i; kõige

Juhan Smuul leedu kirjaniku Antanas Venclovase ja kirjandusteadlase Korskasega 1963. a. Moskvast.

muretsete vara, siis vabandane. — See on jällegi too neetud peal- lüülesana — pagu «eet»? nagu ütlevad venelane. Ja kõik see kujundada läbi žanri.

Vaata ja lehitse, millega meie sõber Goethe kõik oma «Faustis» maha ei saa. Kõike sedasama võib teha ka teises žanris.

Sul on suur töö tehtud. Kordan veel, ära raiska aega teatud töö parandamiseks. Kõige tähtsam — mine lõpuni. Ja kui lõput tagasi vaatad üle öia ja tunned, et esimeste otsi lõhkab, siis on parandada ja muuta lihtsam.

Mine lõpuni!

«Kihnu Jõnn» ei võinud trükiti masinast veel väljas olla (ilmus «Loomingus» 1964, nr. 6), kui tõlkija Leon Toom oli seda juba lugeda saanud (11. juunil 1964):

Näidend meeldib mulle. Väidetamatult parim Sinu näidenditest, et see isegi võrrelda. Steen Vallini trahteris on suurepärane. Tunnen, et ma vaatajana oleksin valmis seda lõputult vaatama ega leidsin selles mingit venitamist. Kõik on väga koloriga ja kuigi groteskne, siiski täpne.

Teksti põhjal on kogu näidend väga hea, peale esimese pildi, mis võib-olla tööpoolest pikavõitu ja mitte nii tõepärane. Kuid kogu tekst on kirjanikuksiliku hea ega tee häbi Sinu nimele, — hoopis vastupidi. Ma ei kahtle, et Eestis seda näidendit väga armastatakse. Kõik Su austajad ootavad Sinu juba ammu just midagi taolist.

Vene teatrilava suhtes kardan mõistatama hakata. Isegi tõlke sajaprotsendilise vastavuse korral, mida ei leidu isegi ideaalis, mitte, kuidas püsima vene vaataja informeerimatus kogu sellest balti koloriidist. Mõnikord see võõrapärane koguni meelitat, ja kahtlemata on vaja arvestada just seda, kuid... Kuid jääb siiski küsimus dramaturgiast. Kas seda on näidend või mitte, kunagi ei oska ära arvata. Mõeldi, et «Kajakas» ei ole, osutus — on.

«Kihnu Jõnni» läti keelde tõlkinud Janis Zigursil ei tekkinud mingeid kahtlusi: ta mõistis Smuuli näidendi väärtust ja tundis läti teatritriibiku maitset (3. det. 1964):

...lõpetasin «Jõnni» lugemise kuuenead «steenid Ajaloole Teiega, aga üldiselt jääb mulje — ole vallatu ja vaba, nii Ajaloolele. Tõe, kujude kui faabula liinis. Pane paberile ja naera pikku muhulase moodi: näis, kuidas nad, kuradi koerad, selle maha mängivad!

Ma muidugi ei tea, kuidas Sul endal on plaanitud sündmuste edaspidine kulgu. Aga kujutlen: lugu ei saa lihtsalt nõnda lõpetada, et jõuti sadamasse ja mindi laiali. Kui laev põhja lähed, siis on võimsad võimalused hukkamisel ja Neptuni riigis — mere põhjas.

Või, mis Sul maksab kogu see kamp põrgu või taeva viia! Või mis Sul maksab Vanajumal ja Jõnn kokku viia, nad duetti laulma ja tantsima panna, või Jõnnil Vanajumalale piiblit ette lugeda lasta, nii et jumal hirmsasti ära ehmatas — kust siisugune raamat on väljaga võetud. Või mis Sul maksab — jne, jne.

Muidugi, kõik kasvab välja sellest, mille poolt või mille vastu on tükk, mille poolt või mille vastu on Jõnn jne. See on praegu kõige olulisem. (See on praeguse ni ka kõige ähmasem — võib-olla

Kadakatuli

(Katkend koostatavast Juhan Smuulile pühendatud mälestusraamatust)

Kui Juhan Smuul valmistas oma Lõunababatekkonnaks, ise juba «Jäine raamat» — potentsiaalne autor, olid meil plast-massanumad veel üsna haruldased. Nõnda siis juhtus, et ma loovutasin, mitte ilma meelehärmita, Juhanile Muhus oma «jumalate joogi» järele lõhava, nõtkuva seda sorti pudeli, millel oli see hea omadus, et ligi poollekoritiline joogitopik käis sel- lele riistapuule korgikattena klõpsiti peale. Kauge reiki, ees ootava aimulaadus... Ühesõnaga, ega ma seda Moskvast hange- tatud plaskut enam näha lootnudki. Pooluselt tulijal polnud aga ununenud pruugitud (ja selle tõttu ka tükk maad hallikamatooniliseks tõmbunud) kunst- lähkrikkese päritolu. Ühel päeval oli see jälle minu püetatusks ning siis saigi lõpsitud, et eks tule nüüd see mõnekümnekopikaline ese hõbeplaadiga märgis- tatus, et tulevastel põlvkondadele Smuuli muuseumis vaadata.

Rutakad päevad teevad mõne nalja ootamatult tööks.

Otsisin Lõuna vaevalt valgust näinud eseme kõõgakipä põhjast välja (tema määrdumusest ole- vat pidanud vahepeal ta saatu- seks juba prügimäe määrama) ja vaatasin ise esimesena seda asjakest Smuuli muuseumi kü- lastaja silmadega. Ja mulle tun- dus, et see eripärane, linnakul- tuuri musternõu ongi juba see naljatamises ristitud objekt. Aga selle nüüdne leidmismõju tundus sootuks tõsisem.

Igapäevast tarbeesemest on saanud ühtäkki mäletusese, mä- lestuste ajendaja. Ilmub teine plaan.

Kui ma nüüd Juhan Smuulile mõtlen läbi aastate ja aastaa- gade seiramise prisma, märkan ma teda mälestuspeeglis ikka esmalt samas rakursis. Ei tule mulle meelde esimesena ei Smuuli (mulle tundus alati, et mere- mehe moodi) parkunud, laast naerust ilmetatud nägu, ei tema rutakas kõnnak, mille juurde käis karmimail aastaaegadel ka tavapärase hõimade lehvimine. Ei ilmu meelismotiivina kõige- pealt temast isegi mitte tema spontaanne ja hoogne, nakatav olemus, mis lubas tal postikirjagi alustada näiteks niimoodi: «Pi- rita autorikaitse alal 27. aprillil 1966. Mu vend Jaan! Praam põ- leb — iga päev kolme-nelja le- hekülje ulatuses, tuli läheb ikka suuremaks, ilmusid esimesed lai- bad ja keegi kurat ei tea, kui- das see kõik lõpeb, — mina ise kõige vähem. Kuid tuju on hea — pole hulk aega saanud nii rahulikult tööd teha.» Ja lõpuks siis lõpsida: «Tervita Silvit ja kuula ta sõna. See, mis Sang suure rõõmuga räägib Sinu va- rustavast korralikkusest ja sel- lest, et see on Silvi uuristamise viis — ärgu Sind häirigu. Selle alltekstiks on puhas kadedus. Ja lõpuks — tahaks teid mõlemad näha ja lugeda teile oma «Põle- vad praami». Loodame, et see on varsti. Olge terved! Sinu Juhan.»

Mälestussilmselt näen ma Smuuli kõigepealt tul tegemas. Kustal Juhan, Sa vist küll tead, et Su «Jõnn» läheb Riias äärmiselt suure edu- ga. Rahvas on vaimustuses, pile- tid kuude kaupa ette müüvad.

Esitatud kirjatkendid on vaid mürdosaad Juhan Smuuli suurest kirjakogust. Tema mitmekesine ning rikkalik käsikirjaline pä- rand vajab veel mitmeski osas mõistvat meele ühtekondamist ja hoolikat läbitöötamist, et meie kirjandusteadlased võiksid seda maksimaalse eduga kasutada kir- janiku elutöö väärtustamiseks ning jäädvustamiseks.

A NAGELMAA

«...nii palju on selles inimlikkust...»

dest kui välismaalt. — Kogu see kirjade paljus oma sisulise mitmekesisusega näitab veevalt, kui tihedalt oli Juhan Smuuli elu ja looming seotud oma kaasaajaga, kui väga oli ta hinnatud kirjaniku ning inimesena.

Alamal väike valik J. Smuulile saadetud kirjadest, mis räägivad ta kirjanikuandest ja loomingust.

Juhan Smuul tuli kirjandusse Suure Isamaasõja ajal — 1943. a. ilmus polgu «Punaväljale» (2. juunil) tema esimene luuletus «Noorimale õele». Esimeste kirjanikutundmuste tuhinat sattus ta lausa luuletamisraamatusse. Ühe sellal süüdinud luuletuse puhul kirjutas kogenum sõna- seadja Minni Nurme noorele värsispäle väga õpetliku kirja (1. märtsil 1944):

Armas Juhan Smuul — asun kohe Su laulu kallale. 5. salm on ehtsalt Sinu, aga palju olel selles laulus vaevalt luuletajatit lae- nanud (teadlikult või teadmata?).

Kuna Sa võid kirjutada palju paremini, ehtsama tundeülluse- ga kui meie vana kaader, siis ära kasuta nende ridu... Kõik, mida Sa kirjutad välismõjutusteta, on see, mida nimetatakse siidemeks. Ma paluksin kiitl, ära seda laulu niivõisi kasutada anna, isegi kui vastu võetakse, sest koidul peav- ad olema oma värvid, loojangul on omad.

Sõjajärgseil aastail haris J. Smuul hooliga oma annet. Tema noorusreibas sotsiaalselt teri- tatud luuleloomingus sai peagi üld- tuntuks ja -tunnustatuks ka teiste nõukogude rahvast kirjandus- likes ringkondades ning pälvis 1952. a. riikliku preemia. Samal ajal oli kirjanik hakanud ka proosat viljelema. 1951. a. lõpul ilmusid «Loomingus» tsükli «Kir- jad Sõgedate külast» esimesed lood. Mõned neist tõlgiti ka vene keelde, kuid pealinnal ajakirjad «Znamja» ja «Družba Narodov» ei olnud nende avaldamisest huvitatud. See asjaolu pani tõlkija Liidia Toorne J. Smuuli uue loo- mingusuna pärast tõsiselt mu- retsema (29. jaan. 1952):

Teie «Kirjad» on eesti keeles väga kenad, — neis on palju meeleolu, huumorit, kolorigi, mõ- nikord teravmeelsust. Vene keeles kaotavad nad palju. (—) Kas meeldib mulle endale Teie praegune proosa? Jah, ta meeldib mulle, — igatahes pean ma teda sammuks edasi, ütleme, «Endel Kanguriga» võrreldes. Teie otsite oma isiklikku stiili, omapära ja see on õige.

Sellejuures märkan ma Teie juures kõige rohkem V. Panova mõju, tema stiili plastilisuse, nõtkuse mõttes. (—) Vormi nõtkuses ja pindlikkuses lähte- te veel kaugemale kui Panova. Teie ei taha ennast üldse siduda ja tahate nii kirjutada, nagu öel- dakse mõnda lapsekõnades rah- vast luuletavat: inimene laulab tihkest sellest, mida ta silm juht- nud nägema.

Teie kirjad teidsid head vastu- võttu lugejaskonnas, — usun seda. Neid on hea lugeda, — see on elu ise, mis voolab nagu oja- ke. Kui Te veel teist korda sar- naste kirjadega välja tuldate, on vastuvõtt veel hea. Aga siis hak- kab lugeja kohe uusi nõudmisi üles seadma. Ta ei taha enam oja-kesti, ta tahab võimsat voolu, mis kasulikku tööd teeb, nagu ta ise sotsialistlikus ühesehitustöös. Ja siis läheb juba vaja sõnade nappust (ei midagi üleliigset!), kindlat plaani ja teemat (—)

Minu arust on Teie «Kirjad» teatud mõttes üleminekuvorm luulelt proosale. (—) Proosas aga, mehisest proosast, jääb kir- janiku isik tagaplaani. Meie ees on enam-vähem objektiveeritu- elupilt. Teie «Kirjadest» olete Teie ise oma isiklike kogemustega ala- ti esiplaanil.

ka mere ääres üles kasvanud.

Märkusi on mul ainult mõni. Esimeses kirjas ei oleks ehk maksunud kogu tuld tütarlapsele suunata. On veidi šabloonse süi- distada kõiges sekretäri. Kurja juur on ikkagi täitevkomitee esi- mehes. Nii see kord juba on, se- da peab tunnistama. Kas tõesti neid ülemusi üldse ei huvita, kel- lele nad enda nimel rahvaga rää- kimise on usaldanud. Muidugi räägib see tütarlaps esimehega hoopis teisiti, kuid esimese peaks kasvi lukuauugust piiluma, kui- das sekretär siis inimestega käi- tub, kui teda kohal ei ole. Oleks võinud välja tulla ja vahele se- gada. Selge, et süüdi pole loilik- sed sekretärid, vaid need, kes niisuguseid oma uste ees hoia- vad. Aga järsku ülemused isegi kasva- tavad niisugust suhtumist inimes- tesse? Siis on nende stiili küsimus korda suurem. Seda kõi- ke pidamaks kuidagi välja ütle- ma...

Võib-olla oleks tulnud tugeva- mat rõhutada kohta leheküljel 55, kolmandas kirjas, kas kõnel- daks ministeeriumist, sellest, et värske kala läheb kalurite silme alla hukka, rannarahvas aga ei tohi endale natukeki osta. Kogu piikku kuulub ju tsentraliseeritud korras jaotamiseks. Neist asjust ei tule kõnelda mõõdamises, nad vääriskid tervet peatükki. Ja oleks üldse hea, kui Teie poeeti- listele pehme huumoriga «Kirja- ded» isanduks pisut kurjust.

Kuidagi äärmiselt paistis olevat välja tulnud Matvei Mõrd ja «heaategid», keda ta kolhoosi kaladega toidab. Miks ta neid toidab? Mis on põhjuseks? Kas ülemusekartus? Või isikliku kasu- saamine? Peaks selgemini välja üttelema. Ja veel näis, et Ronk ja Milli on «Kirjadest» kuidagi ju- huslikult sattunud — pole nad sellest ooperist.

Aga kokkuvõttes on «Kirjad» head.

1957/58. a. talvel teigi Juhan Smuul ekspeditsioonilaeval «Ko- operaatsia» reisi Antarktikasse. Pika ning raske teekonna aineis- tust sündis kirjaniku menukalm- teos — reisipäevik «Jäine raa- mat» («Loomingus» 1958, raama- tuna 1959). Leon Toom tõlkis teo- se sedamööda vene keelde ja siis algas selle võidukäik: algul ilmus ajakirjas «Družba Narodov», siis «Roman-gazeta» sarjas ja kirjas- tuse «Sovetski Pissatel» väljaan- detel. Teose ideelis-kunstilise vää- rtusi hinnati nii kõrgelt, et 1961. a. anti autorile Lenini preemia. Raamat aga tõlgiti paljude Nõu- kogude Liidu ja teiste rah- vaste keelde ning praegu po- legi vist veel täit ülevaadet, kui mitmes väljaandes on «Jäine raa- mat» üldse ilmunud. Autorile saabunud kirjade põhjal võib öelda, et tema varasemate teoste tõlkeid ei ulatunud kirjandusli- kest ringkondadest palju kauge- male, alles «Jäine raamat» oli see teos, mis tegi ta nime kõige lai- malt tuntuks (kuni kauge Kuu- bani).

S. Jurassov — kooliõpetaja Taskendi oblastist (28. det. 1959):

Suure mõnuga lugesin läbi Teie «Jäine raamat» ja nagu näete, ei saanud jätta Teile sellest kirjutamata. See oli huumor, mis mind esmajoones vaimustas Teie raamatus. Kui teos kutsus esile rõõmunaeratuse, kui lugejal lõvavad silmad särada, kui ta saab raamatut lugedes targemaks, rikastub tähelepanekute ja — tähendab, autor võib olla veendunud: ta on kirjutatud vajaliku teose. Seesugune on Teie «Jäine raa- mat».

huvitab nüüd kogu Teie looming. Aidake mul muretseda oma pa- remad vene keelde tõlgitud ra- matuid.

Leonid Pervomaiski — kirjanik Klievist (17. jaan. 1960):

Lõpetasin äsja Teie «Jäise raa- mat».

Ei saa jätta kirjutamata sellest, millise suure elumuse ta mulle jättis vaimusideluse, vahendituse, siiruse, huumori ja reipusega, mida õhkub igaile leheküljel.

See on tõeliselt haardelal ning ar- vaa raamat, ja kui hea, et selle on kirjutatud nõukogude kir- janik! Muide, keegi teine poleks saanudki seda kirjutada, nii pal- ju on selles inimlikkust ja elu- tertveit vaimu.

Teie päevik jääb väga kauaks nii vanade kui noorte lugejate lemmikraamatuks, kõigi lemmi- kuse, kes armastavad merd, inimese visadust ja argileu rasku- si...

S. Barošnikova ja M. Ulupov — lugejad Moskvast (16. veebr. 1960):

Alles nüüd me «avastasime» Teid; ei ole juhtunud kohtama kirjanduses Teie nime. Võib-olla pole see meie süü.

Alustasime «Jäist raamatut» eelarvamusega. See ei kadunud isegi pärast terava võõrastemaja- stseini lugemist, kuid pärast... ei märganudki, kuidas juhtus, et Te muutustite järsku väga vajali- kuks ja lähedaseks inimeseks. Kahetsusega vaatasime, kuidas «slub» «Jäine raamat». Oli kah- ju temast lahkuja.

Raamat on ammula läbi loe- tud, aga tema võlu ei kustu. Tä- nutunne meile valmistatud ha- ruldase naudingu eest on nii suur, et sellest vaikida oleks lihtsalt nurjatuse. Sellepärast hak- kasimegi «Jäise raamatu» tulis- teks propagandistideks oma sõp- rade hulgas. (—) Kuidas Teie raamatut ametlikult ka ei hinnataks, kuid meie ja meie tut- tavad arvame, et olete teinud vä- ga suure ning hea teo — Teie olete jutustanud meie kaasaajast sügavalt ja inimlikult. Selle eest suur-suur tänu.

M. Adamova — Valmiera teatri näitleja (29. aprillil 1961):

Andestage, et ma ei suutnud varjata oma rõõmu, kui lugesin, et olete autasustatud «Jäise raa- matu» eest Lenini preemiaga. Olen väga-väga rõõmus ja õnnit- len Teid siralt. Ma olen vaimus- tuses Teie raamatust. Mind pae- tus Teie kunstnikulugus, elunä- huse ja inimsuhete filosoofilise mõtlemine, Teie avameelsus ja julgus mõtiskluses iseendast. Ma tundsin ja mõistsin Antarktikas töötajate suurust, Teie kujukaid loodusekirjeldusi, ja ma armusin

Juhan Smuuli kodutalu Kogu- vas.

E. NAABRI foto

Juhan Smuul 1951. a. Koguvas.

V. GOREUNOV foto — ETA

KKKK näitusest ja kahest toolist

Kujutava kunsti kaugõppekurse igatähtne näitus lõppes. Varematest lõpetajatest esines seekord 11 amatöörkunstnikku 30 tööga. Nende hulgas ei näinud sel aastal Ermi Lintoveri, kelle personaalnäitus toimus Kunstihoone sektoris Tallinnas ja Osvald Läänet, kelle loominguga väike ülevaade Tallinnas seisab. Tänavu paistis lõpetanust silma Voldemar Rätsep ja Linda Rääts. Mõlemad on pensionärid, üks kolhoosnik, teine põhiliselt koduperenaine. Elutarkus ja kiindumus kunsti annavad nende töödele südamlu soojuse ja kodusust. Seejuures V. Rätsepa maastikud näitavad, et püsiva tööga on isetegevuslane jõudnud piliatsoonist väljenduse võimaluste oskusliku kasutamiseni. See loob eeldused realiseerida pildis tema armastust detailirikka kujutamise vastu, panna lilled-rohud esiplaanil ja jändriku määnd elama oma väljendusriikast elu. Olümpiaa «Suvelille» on piduliku dekoratiivsuse, täiskõlalisel punased, lilled lilled küllastunud rohelist põõsastiku foonil loovad säravalt pühapäevase meeleolu. Linda Rääts on olümpiaa kohmakam, kuid tehniliselt saamatuse korvab armastav suhtumine, maalija siiras lihtsust igas lilles. Rahulik rohekas foon tostab hästi esile glöksiniat, begooniat ja põllulilled lihtsa ilu. Pilku köitsid ka agronoom Valeria Taubeli poeetilised paistatsoonid lilled-vaibad. Nestel erineva intellektuaalse kogea olid Mõisaküla arsti Elmar Esteri lilled ja võruse teenistuja Harri Toode «Istuv tütarlaps». Nende tööde mõjukus tuleneb rafineeritumast värv- ja vormilahendusest, läbimõeldud kompositsioonist. Võrreldes eelmise aasta lõputöödega on E. Esteri akvarellitehnikas tublisti arenenud.

Lõpetajaid on tänavuses kaheksandas lennus nelj. Kunstnik Silvia Jõgeveri õpilased on tehnoloog Evi Gornov ja geograaf Liivia Mets. E. Gornov on paremaid tulemusi saavutanud akvarellis ja seda näeb ka esitatud natüürmordides. Need on julgelt erksavärvilised, kombitava esemetajuga. Oppenõukogu soovitas lõpetajail tulevikus julgemini katsetada ka maastikuga. L. Metsa andelaadile näib seavastu sobivat maaliine pastellitehnikat. Tema maastikes tajub rahustavat loodusemeelolu. Töölise Hilda Evertsoni ja meditsiiniõde Silvia Ugandi juhendajaks oli kunstnik Lembit Saars. Lõputöödena esitas H. Evertson sarja lihtsaid lill-lemaale. Oppenõukogu märkis hindavalt tema arenenud värvimeetodit ja otsekohest suhtumist kujutatavasse. S. Ugandi õpinguajal paremateks töödeks olid elavad karaktersest nappi joonega visandid inimestest ja loomadest. Näitusel veenis meid selles «Magav kass». Kolme lõpetaja hindeks märgiti hea. Liivia Metsa lõputöö sai kõrgeima hinde.

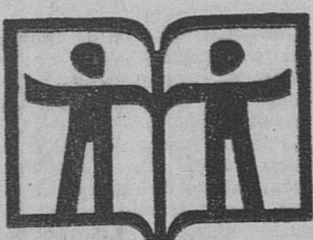
Kaugõppekursusel on praegu õppijaid 454. Kursuse populaarsus on järjekindlalt aasta-aastalt kasvanud. Seda on heameel märkida, sest kohati teeb isetegevus vähikäiku. Kaugõppekursusele on inimesi kogu vabariigist kokku toonud aktiivne kunstihuvi ja vajadus ennast loovalt väljendada. Äärmiselt asjatundmatu on üles-

studeerida, samuti ühe või teise kultuuriala mõistmist süvendav loengud, rahvaulikoolide kultuuriteaduskonnad (loogiliselt võttes siis ka vastava kirjanduse lugemine). Siit on isegi käibele läinud teooria, et lihtsarelike õpetamisega võib nad asetada ainult kahe tooli vahele, sest tõstnud nad üles teadmatuse toolilt, suure kunsti aujärjele või selle mõistmiseni neid ikka ei vii. Läheks pikale üles lugeda neid nimesid «päris-kunstis» — estraadil, teatrites, kirjanduses, kujutavas kunstis —, kes on tulnud isetegevuslaste hulgast. Kuid isetegevuse põhieesmärk ei olegi suurendada professionaalide ridu. Ei kavatse näiteks kaugõppekursusel õppivad kõrgema haridusega agronoomid, geoloogid, arstid, bioloogid, insenerid, filoloogid jpt. spetsialistid, loobuda erialast. Luua kunsti, see kätkes endas rõõmu loovast tööst, rikastab loojat emotsionaalselt. Kõik isetegevuslased on aktiivse kultuurihuviga. Teatatakse, Nende puududes aheneks kultuuri kandepeid, nii geograafiliselt kui arviliselt. Kunstielust võib rääkida üldiselt üldiselt, kuid on ka Rakvere kunstielu. Võru kunstielu jne. Ja väikelinnade kunstielu kannavad meil põhiliselt isetegevuslikud kunstnikud. Nemat on lahendanud näitustruumeid küsimusi (Võru Kunstisalong), nad seisavad organisatsioonilise kultuuritööga seel ja taga, tänu neile on raiooni kaupa vaateaknad nägusamad, näitlik agitatsioon parem, kultuurihuvi kohtadel erksam jne. Esteetilisest kasvatuses, kultuurihuvist süvendamises on isetegevus kui aktiivne vorm samade eesmärgidega, mis puutub tarbetuks kuulutatud loomulikes kunstipropagandasse, siis paralleelne mõttes oli väga huvitav lugeda Olevia Tuisu muusikaprogrammide vajadust põhjendavaid ridu: «Tea küll, et selle küsimuse puudumine on ohtlik, reageering on tavaliselt hästi tingitud... muusikast ei ole mõtet rääkida, muusika räägib ise enda eest... Kui sulle ei räägi, siis ära truugi ta ei mahu»... see kõlab minn meelest isegi kõrgelt ja taktiliselt. Kuid kõik käibetode ring- le ja kontserdisaali teinud on ühe sagedamini kõneleaks ka «Edasis». Ka kujutatav kunstnik vajab kontakti publikuga, millest siis muud suurt huvi näitusele esinemise vastu. Vahemaa kunsti ajal vaataja vahel aga ei tohi kasutada liiga suureks, vastasel juhul hakkab see tagasi kiskuma kunsti tema arengus. Kunstimuseum ei saa kurt kunsti publiku puuduse üle näitustel, sest aastast aastalt on lalendatud kunsti-propagandat. Lõppunud loomuliku aja ei suutnud lektoriumi kõiki noori mahutada, arvukas on kultuurilooli kunsti osakond. Kogu see ulatuslik töö käib snobistlike käitumise, vabast isikupärase vormis väljendamis allasurumise. Siis tuleks lihvideerida kõik kursustööpeasutusi ja kaotada koolides joonistustunnid (samuti kirjanduse- ja muusikatunnid). See muutub hävitavaks kriitiks ka professionaalsete kunstnike aadressil. Otsused saab teha ikkagi ainult konkreetse õppeasutuse kohta ja alles pärast asjatundlikku tutvumist selle pedagoogilise kaadri, õpetamise metoodika, õppijate kontingendi ja õppeprogrammi. Sellest kõigest ei oleks mõtet nii pikalt rääkida, kui tendents alahinnata isetegevust ei oleks üldisem (Kalju Tarro — Ühest alahinnatud tegevusest. «Sirp ja Vasar», 8. veebruar 1972). On ju nii tore istuda diplomiga taskus Parissil ja arutada, kui kahjulikud on isetegevusringid,

studiod, samuti ühe või teise kultuuriala mõistmist süvendav loengud, rahvaulikoolide kultuuriteaduskonnad (loogiliselt võttes siis ka vastava kirjanduse lugemine). Siit on isegi käibele läinud teooria, et lihtsarelike õpetamisega võib nad asetada ainult kahe tooli vahele, sest tõstnud nad üles teadmatuse toolilt, suure kunsti aujärjele või selle mõistmiseni neid ikka ei vii. Läheks pikale üles lugeda neid nimesid «päris-kunstis» — estraadil, teatrites, kirjanduses, kujutavas kunstis —, kes on tulnud isetegevuslaste hulgast. Kuid isetegevuse põhieesmärk ei olegi suurendada professionaalide ridu. Ei kavatse näiteks kaugõppekursusel õppivad kõrgema haridusega agronoomid, geoloogid, arstid, bioloogid, insenerid, filoloogid jpt. spetsialistid, loobuda erialast. Luua kunsti, see kätkes endas rõõmu loovast tööst, rikastab loojat emotsionaalselt. Kõik isetegevuslased on aktiivse kultuurihuviga. Teatatakse, Nende puududes aheneks kultuuri kandepeid, nii geograafiliselt kui arviliselt. Kunstielust võib rääkida üldiselt üldiselt, kuid on ka Rakvere kunstielu. Võru kunstielu jne. Ja väikelinnade kunstielu kannavad meil põhiliselt isetegevuslikud kunstnikud. Nemat on lahendanud näitustruumeid küsimusi (Võru Kunstisalong), nad seisavad organisatsioonilise kultuuritööga seel ja taga, tänu neile on raiooni kaupa vaateaknad nägusamad, näitlik agitatsioon parem, kultuurihuvi kohtadel erksam jne. Esteetilisest kasvatuses, kultuurihuvist süvendamises on isetegevus kui aktiivne vorm samade eesmärgidega, mis puutub tarbetuks kuulutatud loomulikes kunstipropagandasse, siis paralleelne mõttes oli väga huvitav lugeda Olevia Tuisu muusikaprogrammide vajadust põhjendavaid ridu: «Tea küll, et selle küsimuse puudumine on ohtlik, reageering on tavaliselt hästi tingitud... muusikast ei ole mõtet rääkida, muusika räägib ise enda eest... Kui sulle ei räägi, siis ära truugi ta ei mahu»... see kõlab minn meelest isegi kõrgelt ja taktiliselt. Kuid kõik käibetode ring- le ja kontserdisaali teinud on ühe sagedamini kõneleaks ka «Edasis». Ka kujutatav kunstnik vajab kontakti publikuga, millest siis muud suurt huvi näitusele esinemise vastu. Vahemaa kunsti ajal vaataja vahel aga ei tohi kasutada liiga suureks, vastasel juhul hakkab see tagasi kiskuma kunsti tema arengus. Kunstimuseum ei saa kurt kunsti publiku puuduse üle näitustel, sest aastast aastalt on lalendatud kunsti-propagandat. Lõppunud loomuliku aja ei suutnud lektoriumi kõiki noori mahutada, arvukas on kultuurilooli kunsti osakond. Kogu see ulatuslik töö käib snobistlike käitumise, vabast isikupärase vormis väljendamis allasurumise. Siis tuleks lihvideerida kõik kursustööpeasutusi ja kaotada koolides joonistustunnid (samuti kirjanduse- ja muusikatunnid). See muutub hävitavaks kriitiks ka professionaalsete kunstnike aadressil. Otsused saab teha ikkagi ainult konkreetse õppeasutuse kohta ja alles pärast asjatundlikku tutvumist selle pedagoogilise kaadri, õpetamise metoodika, õppijate kontingendi ja õppeprogrammi. Sellest kõigest ei oleks mõtet nii pikalt rääkida, kui tendents alahinnata isetegevust ei oleks üldisem (Kalju Tarro — Ühest alahinnatud tegevusest. «Sirp ja Vasar», 8. veebruar 1972). On ju nii tore istuda diplomiga taskus Parissil ja arutada, kui kahjulikud on isetegevusringid,

Kahe tooli teooriat aga peaksid tõsiselt arutama esmaajooned diplomeeritud pead. Ei tõsta diplom kedagi, suurde kunsti, suurde teadusesse. Seda peab igaküü püüda teha ise, leidma endas eeldusi loovaks arenguks, igapäevaseks eneseehitamiseks. Ja ometi jäävad igal erialal, ka kunstis, paljud paratamatult kahe tooli vahele.

V. TIHK

Raamatuaastal raamatukogudes

Plaanid on koos ja avakordid löödud. Gogoli-nimelise kogus jälgib žürii kõiki raamatuaasta-teemalisi üritusi, et selgitada osakondadest ja filiaalidest aktiivsem ja üritustest õnnestunud. Abonementosakond korraldab kohtumise kirjastustöötajatega. Jutt käis peaaegu kõik kirjastamisplaanide ümber. Nagu ikka sellistest kohtumistest, võeti Tartustki kaasa hulk soove.

Tammelinnas filiaalil on käsil raamatut tutvustav tsükkel. Teekond tekkimisele tänapäeva on läbi käidud. Täna kell 14 võtab prof. P. Ariste kultuurihooones vaatluse alla lugeja ja raamatu vahelised suhted. Tsükli viimane üritus toob kuulajate ette raamatu tulevikku.

Raamatukogusse lugejatega kohtuma tulla on lubanud mitmed nimekad eesti kirjanikud. Konkreetseid piirjooni hakkab võtma luuletohtu Tartu kirjanike uudisloomingust. Koolides vesteldakse raamatutest, tehnikaosakond valmistab ette viktoriini «Et leitud, tuleb teada». Võib-olla ilmub selgi aastal mõni teos, mis lausa kutsub mõtteid vahetama.

Raamatut ja raamatukogu tutvustatakse raadiosõlmede, plakattide, ajakirjanduse kaudu. Eks sama ülesanne ole ka näitustel. Praegu näidatakse 1971. aastal ilmunud kirjandust, järmistena otsitakse välja viimastel aastatel ilmunud kaunimad eesti raamatud, vitriinidesse jõuab nii raamatu ajalugu kui kirjanike uudislooming. Tammelinnas filiaalil uuendatakse tihtilugu väljapanekut «Loeme nend raamatuid». Selle sildi all esitletakse teoseid, ka hiljuti ilmunud, mis on küll väärtsüülikud ja huvitavad, kuid lugejate pilgu eest mingil põhjusel nagu kõrvale jäävad.

Lasteraamatukogus on nõuks võetud välja selgitada lastele kõige rohkem meeldinud illustratsioonid. Sellest selgub siis ka populaarseim illustraator. Ettevõtmisele paneks punkti kohtumise kunstinika, muidugi kirjanikun on nõus Tartusse laste ette tulema. Oplaste kirjanduslikke sümpaatiid peaks avama kirjand «Minu lemmikraamat», millest mõndagi kasulikku saaksid meelde jätta ka raamatukogutöötajad.

Näitusi vahetatakse iga kuu. Nii et aasta lõpuks saab kokku pildi lasteraamatut ilmet ja arengutendentsid käesoleva sajandi 20-ndatest aastatest tänapäevani.

E. UUK

Kunstimuseumis

TARTU RIIKLIKUS KUNSTIMUSEUMIS VALLIKRAAVI 14 ON VIIMAST NÄDALAT AVATUD LEPPOMIKKO MAALIDE NÄITUS. VIHS SAALITAIT VÄRVIKAI LOUENDEID ON TOONUD VAATAMISROOUMI PALJUDELE TARTLASTELE.

TÄNA ON ESIETENDUS

Mida külvad, seda lõikad ja mida lõikad, seda külvad

Raino Loo «Külvikuu» lavastuses. R. KANGRO foto

Osvald Toominga «Külvikuu» tegevus toimub tänapäeva kolhoosis. Nagu autor ise ütles, on talle alati vastumeelsetena tundunud need kaasaegsed külateemalised näendid, kus Raudsepa tegelastüüpidele on tänapäeva rüüdselga aetud ja lastud neil rahva suust kuulud või kirjandusmuuseumi sõnasedelt otsitud «mahiakusi» rääkida. Autori arvates on tänapäeva maaelu sama komplitseeritud kui linnaelu ja maainimene pole kuidagimoodi linnainimesest primitiivsem.

«Külvikuu» näemegi tervet tegelaste galeriid, ja need tegelased pole üksnes konkreetsed karakterid, vaid ühtlasi üldistused. Kogu näidend on üldistus ja Jaan Toominga lavastus on se-la tugevasti sõnastatud. Nii näidend kui ka lavastus räägivad sügavalt dialektistest protsessidest, mis meie külas praegu aset leiavad. Autor ja režissöör näitavad, et rahvas on surematu, järjepidev, ja kõik inimesed on lüüdi lõputu pikas ahelas. Inimene ja maa on lahutamatu. Näidend ja lavastus sisaldavad veel teisi teemasid, kuid need koonduvad ühe ja peamise ümber. Näidendi delikaatsed, läbitunnetatud poeesiat on lavastaja omakorda aktsenteerinud suurte metafooridega, konkreetse lavamateriaga (Georg Sanderi kujundus). Mängivad sellised meistrid, nagu Hilda Sooper, Benno Mikkel, Elmar Kivilo jt. Keskmise ja noorema põlvkonna näitlejatest on suuremad osad Raine Loo, Evald Aavik, Raivo Adlasel. Oluline osa on massistseimidel. See on esimene Osvald Toominga näidend «Vanemuises».

Loodetavasti peab «Külvikuu» vaatajale huvi kui teos, mis kirjutatud ja lavastatud soovitud puudutada meie salajasemaid hingekeeli.

M. UNT

Ühe töömehe juubelpäeval

Need, kes hoolega loevad «Keelt ja Kirjandust» või «Loomingut», kes on tuttavad tänapäeva eesti bibliograafia ja raamatuteaduse probleemidega, kes tunnevad huvi varjunimede lahendamise vastu, kes on pidevamat kuulunud ettekandeid Kirjandusmuuseumi teaduslikel konverentsidel, need kõik tunnevad hästi tänast juubilari. August Palmi ja suruvad tal 70. sünnipäeva puhul tugevasti kätt.

Tartu alma mater, see igavesti noorussik magnet on üle Eestimaa meie kodulinna tõmmanud tuulise hulga noori inimesi. Nare arvutu hulga noori inimesi andidegu vastutaks ülikooli andidegu eest on alati üks osa kaugel õppima rännanust jäänudki. Üksikustama Tartu vaimset siia — rikastajad. Üks sellipale ja loomisjõudu. Üks sellipale ja loomisjõudu. Üks sellipale ja loomisjõudu. Üks sellipale ja loomisjõudu.

Tõsi, esimene kokkupuude Tartuga polnud just meeldiv. Selles mõttes, et umbes kaks kuud kestnud ülikooliõpingud kuulsid 1921 katkestid kibeda pausile 1921 katkestid kibeda pausile 1921 katkestid kibeda pausile.

August Palm ja Kirjandusmuuseum — selles paaris moodustab kumbki teise poole eluvõõrrengukäigu märkimisväärses peatükis. Väga palju on ta endast andnud selle huvitava kombinatsioonis heaks, eeskätt Kirjandusmuuseumi bibliograafiasakonna pikajärgse juhtimisega. On tähelepanuväärne tema energia ja sihikindlus osakonna tegevuse ning selle kaugemate perspektiivide, aga samuti kogu eesti retrospektiivse rahvusbibliograafia alase töö kavandamisel. Samal ajal jätkus aega ka Vilde personaalbibliograafilise kartoteegi koostamiseks.

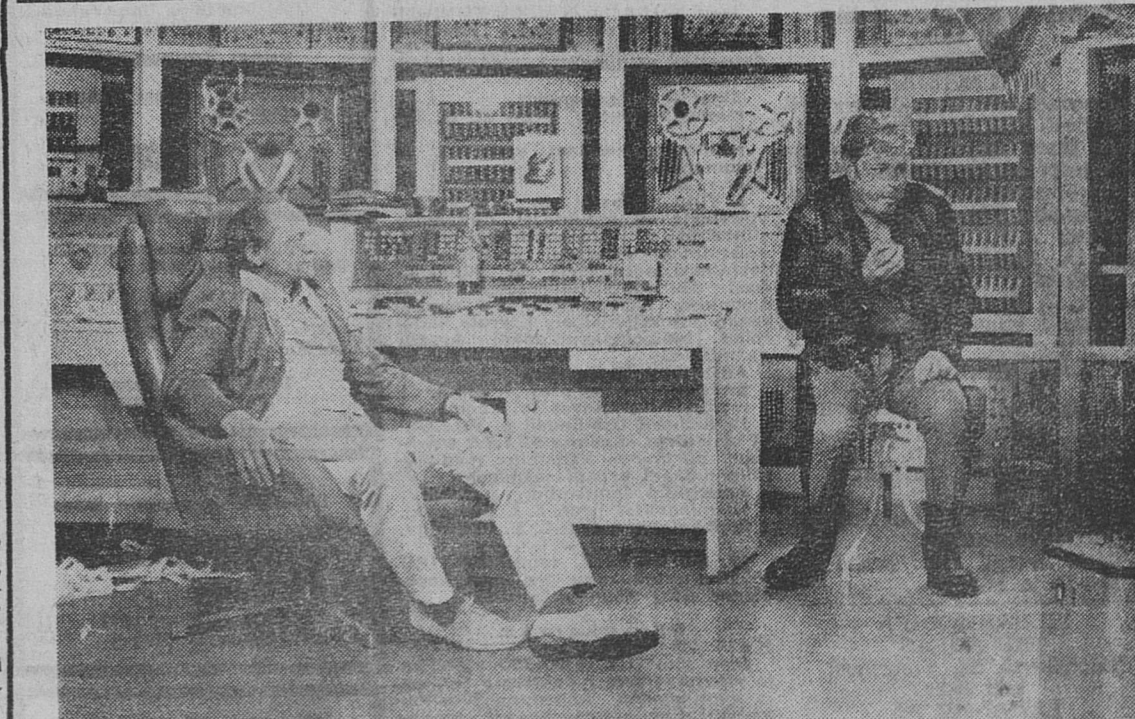
Kirjandusmuuseumi katuse all pani Palm aluse ka eesti raamatut, ajakirjandust ja bibliograafiat uuriva teaduse, nimelt raamatuteaduse alasele intensiivsele uurimistööle, virgutades seda kogu vabariigi ulatuses, mille kõige toredamaks tulemuseks on seni olnud Kirjandusmuuseumi eesti raamatuteaduse konverentsid kokku 56 ettekandega (alates 1961).

August Palmi 70. eluaastast on üle poole möödunud Tartust. Eks see oli Tartu ajakiri «Eesti Kirjandus», mille numbrid aratavast Tallinna keskkooliõpilases filoloogilisi huviseid ja mil-le toimetaja J. V. Veski aastad hiljem samale noormehele pak-kus toimetusele saadetud raamatute vinnast järjekordse teose arvustamiseks. Et veel nooremad kriitikud olid algupära-

ja saavutades ka ise häid tulemusi autoriseprobleemide lahendamisel (näiteks 1966. a. ilmunud suurepärane uurimus «Eduard Vilde satiiride autorisusest»).

Palmi-organisatoori kõrval tunne meid veel paremini kui uurijat. Tartu avalikkuse kõige vahetuim kokkupuude tänase juubilariga pärinevad kindlasti igasuguste konverentside saalidest, eeskätt Kirjandusmuuseumis, kus tema esinemised kuuluvad tavaliselt kõige oodatumate ja kuulatavamate hulka. Mis puutub trükisõnasse, siis ainsu-üksi viimase 15 aasta jooksul on ta avaldanud üle 20 suurema töö kogumikes ja ajakirjades. Siisult on need olnud eeskätt kirjandusloolises koos pseudonüümikadest lahendamisea — C. R. Jakobsoni, G. J. Schultze, Bertrami, Tammsaare, Tuglase ja kõige enam Vilde teemadel. Vilde-käsitlused kuuluvad ühtlasi ka eesti satiiriajakirjanduse ajaloo valdkonda. Kui varem oli Palm äärmiselt vilgas kriitik, siis nüüd on see tegevus taandunud, kuid hoopiski mitte kadunud.

Kindlasti jääb August Palmi oma mälestuste järg veel tulema. Ainult sooviks väga, et see ei jääks tema ainsaks tööalaks eelolevail aastail. Juubilaril on ju selliseid üldisi väärtuslikke oadusi, mis lihtsalt ei tohi roostet minna. Ühelt poolt kuulub siia vankumatu noorussik vaim ning erksus. El tea, kas põhjuseks on tema kunagise trükidebüüdi, nimelt kirjutise «Spordiloomise tähtsusest» teema («Eesti Spordilehes» 1921)! Kindlasti on üheks põhjuseks aga loodus, mis sõbralikult ümbritseb juubilari praegust kodu-maja ja mida kujundades ta kujundab ning säilitab ka iseenda vaimujõudu. Teiselt poolt on August Palmi teaduslikule tööle alati olnud omane ääretult põhjalik süvenemine ja kristalselt loogiline ülesehitus, vastupandamatult veevne argumentatsioon ja aus ümberkäimine faktidega, süsteemikindel eeltöö ja kannatlik lihvimistöö. Need omadused, mis käivad läbi tema kõigest töösündusest, kaunistavad kindlasti ka veel praegu kirjutatavaid töid. Inimesena tore ja südamlüh ja aus, tõukas ja tagasihoidlik — eks seegi kõik peegeldu August Palmi elus ja tema elutöö arvukates tahkudes. MEELIK KAHU

«Mosfilmis» vändatakse Stanislaw Lemi fantastilise romaani «Solaris» põhjal filmi. Stsenaristid on F. Gorenštein ja A. Tarkovski, operaator-lavastaja V. Jussov, kunstnik-lavastaja M. Romadin. Film kõneleb sellest, kuidas inimene kohtab maailmaruumis täiesti uut tunnetusvormi. Salapärased planeedi Solarise uurijad satuvad ebatahtlike olukorda. Osades esinevad Donatas Banionis, Jüri Järvet (mõlemad fotol), Vladislav Dvoržetski jt. TASS-i fotokroonika

LEILI ANDRE

PÄEVALILL

Oma avala, puhta, päikesest sündinud näo kindlalt ja vältimatult pöörad sa päikese poole.

Kibeleb kadekops malts, salavalt süsib nõges: kuidas nad andestada võiksid su kindlust ja puhtust.

Kuulmata laist ja laimu, lahke ja aval ja suur — just nagu muuseas sa pöörad näo ikka päikese poole.

AASTAAJAD

Eks ehmeis peju keset veebruari und näe ju aasta pidulikust kuust, eks lõduse sillerdavas suust ka aimu südasuve pehme vari.

Ja varsti oksal rõõmus pihlamari kui lohtades painamas on juust, eks külmust õhku kaeblikust kruu-kruust, kui kerges taevase sõuab kurekari.

Kuid minu jaoks on aastaaegu kaks: su lähedus teeb päeva säravaks ja muudab õisi kandvaks kogu raja.

Ent sinuta on tühi meie maja, ilm üheviisi hall ja jumeitu just nagu hilissügis lumetu.

Pögenemine

Hall hämarus nõutust vaid kallab. Tunnid kaotanud vähima too. Su pilkude päikese alla las veel arglikeks viivudeks poen.

Ma tean, sa ei neera mind väetii, kes ma elu jaoks olen liig nerr. Sulguv üks heheks valla veel jäeti ja nukruteb vaikselt kitarr.

Astu pealegi lähemale ning puutu mu sissepead. Olgu kas või kõik osani vale, räägi ükspäinis lõpmata head.

Las ma usun, las peita end tehan. Räägi ükspäinis lõpmata head. Aeg on täis, Sulguv üks. Kõik jääb maha. Iseenda eest minema pean.

Teoleva nädala

KIND

OPERATSIOON «BAGRATION»

Igavesti jäävad rahva mälestusse Stalingradi ja Kurski lahing. Kiievi vabastamine. Operatsioon nimetuse all «Bagration» on peamiselt tuntud spetsialistidele, aga muuseumis oli see mõeldud sõja suurimaid lahinguid, mis määras ta saatuse. Kui Kurski kaarelt ja Dnepri forsseerimiselt algas meie maa vabastamine okupantidest, siis operatsiooniga «Bagration» algas faktlikult Saksa maa purustamine. Nõukogude vägede avanee tee ikkstatud Euroopasse.

Marssal G. Zukov kirjutab oma «Mälestustes ja mõtisklustes» sellest operatsioonist nii: «Meie luure andmetel ootas Saksa vägede ülemjuhatus esimest meelpoolset suvist lööki Ukrainas, mitte Valgevenemaal. Ilmselt lähtus ta sellest, et metsase ja soise maastiku tõttu ei suuda me suunata Valgevenesse ja siin otstar-

bekalt kasutada nelja Ukrainas disloitseeritud tanklarmeed. Ent vaenlane eksis.»

Operatsioon «Bagration» valmistati hilgalt ette. Et ta edu sõltus suuresti sellest, kas Saksa ülemjuhatus saab teada pealöögi suuna, siis olid operatsioonist esialgu teadlikud ainult viis inimest: Stalin, Zukov, Rokossovski, Vassiljevski, Antonov. Ja isegi hiljem, kui algas rinnete ettevalmistamine pealetungiks, ei suurenenuid üksikasjadesse pühendatud arv kuivõrd.

Vaenlane ei pidanud võimalikuks meie pealetungi Valgevenele. Saksa doktriini kiuste, mis väitis, et tankivägesid on kõige otstarbekam kasutada lauskmal läbisid meie rasketankid, suur-tükid ja jalavägi ühe päevaga sood, jääradu ja metsarajad. See marss kummutas kõik norimid, mis sõjaväeäärustikes kir-japandud. Operatsioon oli hull-julge, ent hoolikalt läbi mõeldud. Operatsioon «Bagration» on kete austusväärsed ja lugupeeta-

epopöa «Vabastamine» kolmanda filmi «Pealöögi suund» keskne sündmus. Kõik ülejäänud sündmused on sellega nii või teistsi seotud: Valgevenemaal linnade ja külad vabastamine, punalipu heiskamine vana Gediminasse lossi kohal Vilnuses, samuti kindralite vandenõu Hitleri vastu, mida esimest korda kujutatakse nii üksikasjaliselt filmikunstis, liitlaste maabumine Normandias, saksa sõjavangide teekond läbi Moskva.

Enamik filmi tegelasi on ajaloolised: Stalin, ta väejuhid, Churchill, Roosevelt, Hitler, Stauffenberg, Kluge jt. Nende kõrval teotsevad endistviisi need, kes oma higi ja vaevaga realiseerisid operatsiooni «Bagration». Juri Ozerovi kaheseriaalises värvifilmis mängivad Nikolai Oljahn, Larissa Golubkina, Nikolai Rõbnikov, Mihhail Uljanov, Hannjo Hasse, Daniel Olbrychski, Barbara Brylska. «Mosfilm».

ELUKUTSE: OHVITSER

Filmi «Ohvitserid» lavastaja Vladimir Rogovoi («Rivtenis-tuseks kõlbmatu») kõneleb: «Roh-julge, ent hoolikalt läbi mõeldud Operatsioon «Bagration» on kete austusväärsed ja lugupeeta-

vate elukutsete hulgas on üks, mis on võib-olla päris harilik ja argipäevane, ega ole alati roman-tilinegi, see on ohvitseri, oma isamaa kaitsja elukutse — tagasi-hoidlik, õilis ja oma olemuselt ohtlik elukutse. Kui me tahame normaalselt elada, lapsi kasvatada ja tulevikust mõelda, siis ei tohi unustada neid inimesi, tuleb suhtuda neisse sügava aus-tuse ja tunnustusega selle eest, mis nad on teinud ja teevad meie heaks. Filmiga «Ohvitserid» ta-han ma meenutada noorteile, et me kasutame tänapäeval hüvesid, mille on meile kätte võitnud sel-le elukutse valinud inimesed. Fil-le elukutse valinud inimesed, Fil-le räägitakse pärsuohvitseride perekonna kolmest põlvkonnast, Nõukogude ohvitserkonna järje-pidevusest ja kasvust, meeste sõprusest...»

Gorki-studio filmis mängivad Georgi Jumatov, Alina Pokrov-skaja, Vassili Lanovoi jt.

«Varias» võib ühtlasi vaadata «Vabastamise» esimest ja teist filmi. «Läbimurreid» ja «Tule-kaarti».

H. TAMM

Ühes EPA laboratooriumis

4. PRANTSUSE ŠAROLEE + EESTI PUNANE TÕUG

Loomade tapaelsete pidamis- tingimuste selgitamine oli Evi ja Aadu Kolgi (fotol) eesmärgiks aastail 1966–1968. Selle teemaga seostub ka kogu hilisem töö.

Eestis on loomade veomaad lühikesed, tapaelne puhkus li- hakombinaadis annab kasu ase- mel hoopis kahju. Zootehnik, kes tahab peekonit kasvatada, peab hoolitsemise, et loomade laadimis-

ja veoajad oleksid võimalikult lühikesed. Kui sead samal päe- val tapmisele lähevad, on voi- malus saada kuni 71% eksporti- liha. Järvad aga loomad kom- binaadis üle kahe päeva seisma, tuleb mittestandardset liha juba 25%.

Millist mõju avaldab tapa- elne pidamine kaalule? Võõras ümbrus, sageli ka ruu-

miktsikus ja jõhker kohtlemine pärivad loomade seedetegevust. Liha «aurab» õhku, sest higis- tamine ja hingeldamine tähen- davad vee kaotust, soojust vee aurustumiseks saadakse niimoi- duks vajalike ainete arvelt. Pull- mulikas võib ühe kombinaadis veedetud ööga 3% kergemaks jääda Vabariigi ulatuses tähenda- seks lihatoodangu vähenemine 1% võrra umbes 2 miljoni rub- la kahjumit. Nõnda siis loo- butigi tapaloomadele suurte ba- side ehitamist.

Liha valikuline kasutamine oli kolmas teema, sellega jõuti hil- jaagegi lõpule. Lihaheha individuaalsus töö- telisel süübil kiilaltki kaua. Võib kasutada vastavalt sobivu- sele, kas vorstiks, singiks, too- relt müügis.

Liha valik võib lühendada tootmistükli, võib parandada maitseomadusi. Meil toodetavaid lihasid on umbes kolmandik liiga happeline, teist sama palju kesk- miselt happeline.

Vahem happeline liha sobib hästi keeduporsti valmistami- seks, tal on hea veesiduvus. Sel- lest lihasid tehtud vorst tundub palju maitsem ega ole välimu- selt sugugi «vesine». Tarbijale jagati degusteerimiseks erineva happesusega lihas keeduvorste ja paluti hinnata. Tulemus: vaiksema happesusega vorste hinnati kales ja pool korda pa- remateks!

Suurema happesuse ja veesi- duvusega lihasid saab teha head suitsuvorsti, teda on hea trans- portida. Professor A. Möldri eestveda- misel toodi Prantsusmaalt Ees- tisse maailmas tuntud lihatõu – šarolee – esindajaid. Vajadus meie töugu parandada on ilme. 1971. aastal realiseeriti vabariigis 42% nooreistest alla 370 kg eluskaalu. Hinnalist saamist võimalus jäi suures osas kasu- tamata.

Milles on šarolee eelised? Pilt- likult öeldes on samal tootmis- pinnalt võimalik saada meie töugudega võrreldes kaks korda rohkem liha. Tarbija seisuko- halt rohkem tailiha ja vähem konti. Šarolee töugu veised on loomult sõbralikud, ka pullide hoolimiseks tullakse kergesti toime. Asjatundjad ütlevad, et see töug on kiiresti valmin, liha- heha ilus. Rasv ladestub ühtla- selt, andes lihale meeldiva mar- morilise lõikepinna. Et šarolee on vähe piimakas, siis võib meil kasutada esimese põlvkonna ris- tandeid. Saab piima ja saab liha.

Kus pole head tõukarja, seal on šaroleega ristamine tulus. Mullikate paaritamist ei saa soo- vitada, sest ristandvaskite sünni- kaalud on 8–15 kg võrra suu- remad, võib tulla poegimisrasku- si. Šarolee veiseid tasub kasva- tada ainult seal, kus väärt sõita on piisavalt ja pole karta mine- raalainete väegust ratsioonides. Muudu jääd lihaeviste kasvupo- tents' kasutamata.

K. RAUA foto

R. MESILANE

TEADAANDED

Juristide klubiõhtu toimub nelja- päeval, 24. skp, ülikooli kohvikus. Arutatakse klubi tööd välismaaga

sõprussidemete pidamise aspektist ning kuulatakse muljeid välisreisidest.

Osavõttuks registreerida hiljemalt teisipäevaks, 22. veebruariks õigus- teaduskonna dekanadis. Vastlahtu pidamine lükatakse ilmastikuloole tõttu edasi.

füüsika-matemaatikadoktor prof. T. A. Agokjan, füüsika-matemaatikadoktor prof. G. M. Idlis.

Kell 16.30: Enn. Mikkil p. SAARE väetikirja «Mittehomogeensustest kosmolo- gias» kaitsmine füüsika-matemaati- kakandidaadi kraadi saamiseks.

Ametlikud onendid: füüsika-matemaatikadoktor prof. G. M. Idlis.

füüsika-matemaatikakandidaat A. G. Doroshevitš.

Väetikirjad on tutvumiseks välja pandud TRU Teaduslik Raamatukogus.

Plimakombinaadi klubi korraldab TANTSUKURSUSE

teisipäeviti ja kolmapäeviti algusega 22. veebruaril.

Algajatele kell 16 (õpilased) ja kell 18 (täiskasvanud); edasijõudnu- tele kell 20.

Juhendab E. Rusanov.

12. skp. kaotatud sinirebasekraa. Leidjad palun tuua Pärna 4–22 ala- tes esmaspäevast pärast kl. 18.

H. Lätte

Meie kaastunne Lembit Sa- lale

PISIPOJA

surma puhul.

Kaastõttajad mõõbikombinaadist

Avaldame südamlit kaastun- net Maie Mõlderile vana- ema

ELISABETH PUNISONI

surma puhul.

Tartu näidissõhvoo- Vorse osakonna farmitöölised

Kolleeid viimaselt tööko- halt mälestavad õpetaja

ELLINOR AAREMAED

Kõrveküla 8-klasiline kool

Avaldame südamlit kaastun- net Maie Mõlderile vana- ema

ELISABETH PUNISONI

surma puhul.

Tartu näidissõhvoo- Vorse osakonna farmitöölised

Kolleeid viimaselt tööko- halt mälestavad õpetaja

ELLINOR AAREMAED

Kõrveküla 8-klasiline kool

Avaldame südamlit kaastun- net Maie Mõlderile vana- ema

ELISABETH PUNISONI

surma puhul.

Tartu näidissõhvoo- Vorse osakonna farmitöölised

Kolleeid viimaselt tööko- halt mälestavad õpetaja

ELLINOR AAREMAED

Kõrveküla 8-klasiline kool

Avaldame südamlit kaastun- net Maie Mõlderile vana- ema

ELISABETH PUNISONI

surma puhul.

Tartu näidissõhvoo- Vorse osakonna farmitöölised

Kolleeid viimaselt tööko- halt mälestavad õpetaja

ELLINOR AAREMAED

Kõrveküla 8-klasiline kool

Kui ta sündis, tahetud talle Tiina nimeks panna. Ei meeldi- nud see isale, sest tüdruk oli juustelt hele. Ta nimetati Oieks: veebruar avab ukse kevadesse, kus on päikest ja on lilli.

Eks kõik naised ole õied. Peaksid olema, täpsustavad me- hed. Kaheksanda märtsi lähe- nedes tulevad nad taas nurise- misi meelde, et me ei oska kee- ta, me ei ole graatsilised, me ei taha lilli kasvatada. Nii nad üt- levad ülekohtuga pooleks. Sest veel pole kadunud kõik. Veel

Õis

on Tartuski õisi suure algustä- hega.

Tema kätes on kõõk looming, eelroast järeloani. Teda tõu- kab tagant soov näha, «mis välja tuleb». Laagriks ülenä- takse ta sageli peakokaks. Sõ- dab teisi ja sõõb ise. Need kaa- lugrammid, mis niimoodi juurde tulevad, lähevad tagasi võimle- misega — teistel ja endal. Üle

30 aasta saab iluvõimlemist ja iluvõimlejad naiste juhenda- mist. Läbi aegade püsivad mee- les õpetajad, kes kehaleise liiku- mise huvi äratasid — Marta Karolin ja Agnes Kivi. Huvi kandub järjest edasi. Praegu on kides 3 veteranide rühma ja 3 tehaseainete rühma, iga päev 3 tundi lisaks tööle rajooni spor- dikomitee instruktorina. Sära- vaimad mälestused ulatuvad kehakultuurilaste päevadesse Moskvas, 3 korda on Eesti dele- gatsioonis olnud. Kestavat rahul- dust pakub tegevus spordivet- ranide klubis. Veel ja veel: lin- na spordikomitee iluvõimlemise prestiduumis on 15 aastat kroo- nikakirjutaja olnud.

Kutse poolest on Oie Kutta hoopis kaubandusnaine. Omal ajal lõpetas ta selle eriala koo- lile, on töötanud kauplustes ja veel pole kadunud kõik. Veel kaubastu inspektorina. Kunagi

sed koolilõed mäletavad tema vaimustust lavatantsust, kiir- uisutamisharrastust ja kirjan- dushuvi. Ei ole deklameerimis- talentigi talle ilmaasjata antud. 15 aastat kulus seda kultuuri- hoone laval.

Kodus vajab Oie Kutta hooli aed. Kaugemal, Paide kandis kasvab 40 000 puud, mis tema kätest mulda saanud. Kolm ke- vadet on istutamas käidud, ei jää neljaski käimata. Need puud lisavad tema senisele elu- le erilist kaunistust.

Kui hea, et veel leidub Tartus naist nagu Oie Kutta. Aga kui paljuke meist on väärt tema kõrval astuma? Homme päev tuleb meile teistele, iseäranis noorematele, raske päev. Oie Kuttale õnne soovides peame tunnustama oma suurt allajää- mist femininsete võimete ja võ- lude mitmekülgsuses.

H. VALS

Valeri Muratov

Kui 500 meetri kiiruisutamise võit- jad oma medalid kätte olid saanud, tuli neil kõigepealt astuda ajakirjanike ette. Erhard Keller säras üle kogu näo:

«Mul pole mingeid pretensioone... Ma ju võitsin.» Temalt küsiti, kunas ta aru sai, et on esimene.

«Pärast Muratovi fi- niskeerimist.»

25-aastane Kolom- na kiiruisutaja Vale- ri Muratov oli kuu aega enne olümpia- mängu Kellert Corti- na d'Ampezzo 500 m distantil kaks korda võitnud. Sel- leks pidi ta püstita- ma uue üliüldise tiptulmuse — 38,5 sekundit. Miks ei võiks nimisut mi- na ka Sapporos?

Olümpiaõistlustel pidi Muratov starti minema kohe järg- mises paaris pärast Kellert. Konkurendi tulemus oli tal seega juba teada. Ent kui-

das ka NSV Liidu rekordimees ei pin- gutanud, seekord jäi tema laeks 39,80. Keller oli 0,36 se- kundit kiirem.

«Jäin startis oma paarimehest maha (Muratovi võistlus- partneriks oli Jaapa- ni kiiremaid sprin- tereid Takajuki Hi- da). Teda taga aja- des pingutasin vist üle ja väsisin, nii et viimased kakssada meetrit läksid juba rohkem inertsil jõul.»

Enne finišit oleks Muratov peaaegu et kukkunud.

Keller ütles pärast, et tema arvates oli Hida vaelestart, mil- le kohtunik aja siis- ki luges õigesti.

Grenoble'iga võr- reldes on edu mü- dugi suur. Seal uisut- sus Muratov 500 meetrit 41,4-ga (tema isiklik rekord oli sel ajal 39,6), saades selle eest ainult 18. koha. Muratovi praegune treener Jerge-

ni Grišin oli tookord punkti, kuid koht oli alles kuues.

Tänavune aasta on olnud edukas. Nelja uisuraja tur- nee avavõistlustel Inzellis uisutas Muratov NSV Liidu re- kordiks sprindi mit- mevõistluses 158,375 punkti. Enne esimest starti ta küll närve- ris liialt ja kaotas isegi oma võistkon- na kaassõlase Vladi- mir Komarovile. Ent 1000 m sõiduks oli ta juba rahunenud ja aegki tuli korra- lik — 1:19,84.

Valeri Muratov on pikka kasvu, rahulik, rõõgib vähe ja har- jutab palju. Oma uisutamise ei ole ta veel sugugi rahul: esimesed sada meet- rit minevat liiga kangelt.

I. KOSTABI

Toimetaja E. TOOMS

Müia taluhooned looduslikult ilu- sas kohas maantee ääres (Tartust 31 km, bussipeatus lähedal). Side- solm, nõudmiseni.

A. Peensalu

Müia suure jõudlusega elekter- veok, sobiv elise ja välitranspor- diks. Kooperatiivkaubastu, Riia 2 (tel. 37-84).

Kaotatud rahakott koos mootor- rattajuhil lubadega. Soinaste skj. J. Jokk

Mälestame sügavas kurbu- ses kaastõttajad

ILMAR PALUMAAD

ja avaldame siirast kaastun- net omalesle.

Elva Mehhaniseeritud Ehituskoloni Elva jaoskond

Sügava kurbusega mäles- tame kauaaegset kaastõttajat

ILMAR PALUMAAD

ja avaldame kaastunnet pere- konnale.

Elva Mehhaniseeritud Ehituskoloni parteibüroo

Südamlit kaastunne Leon- hard Tereski vendl

VOLDEMARE TERESKI

õnnetu surma puhul.

Teedeühituse Valisus nr. 3

Avaldame kaastunnet endi- sele kaastõttajale Alma Ko- hale abikaasa

OSKAR KOHA

surma puhul.

TRU geneetika ja darvinismi kateeder

TRU tsitofüsioloogia ja -biokeemia kateeder

Avaldame sügavat kaastun- net Villu Kohale isa

OSKAR KOHA

surma puhul.

Töökaaslasel aparaaditehase

Avaldame sügavat kaastun- net Villu Kohale isa

OSKAR KOHA

surma puhul.

Töökaaslasel aparaaditehase

Mälestame endist kaastõtta- jat

FRITS MENNINGUT

ja avaldame kaastunnet omas- tele.

Tõrvere puidutsehh

Mälestame sügavas kurbu- ses kaastõttajad

ILMAR PALUMAAD

ja avaldame siirast kaastun- net omalesle.

Elva Mehhaniseeritud Ehituskoloni Elva jaoskond

Sügava kurbusega mäles- tame kauaaegset kaastõttajat

ILMAR PALUMAAD

ja avaldame kaastunnet pere- konnale.

Elva Mehhaniseeritud Ehituskoloni parteibüroo

Südamlit kaastunne Leon- hard Tereski vendl

VOLDEMARE TERESKI

õnnetu surma puhul.

Teedeühituse Valisus nr. 3

Avaldame kaastunnet endi- sele kaastõttajale Alma Ko- hale abikaasa

OSKAR KOHA

surma puhul.

TRU geneetika ja darvinismi kateeder

TRU tsitofüsioloogia ja -biokeemia kateeder

Avaldame sügavat kaastun- net Villu Kohale isa

OSKAR KOHA

surma puhul.

Töökaaslasel aparaaditehase

Avaldame sügavat kaastun- net Villu Kohale isa

OSKAR KOHA

surma puhul.

Töökaaslasel aparaaditehase

Mälestame endist kaastõtta- jat

FRITS MENNINGUT

ja avaldame kaastunnet omas- tele.

Tõrvere puidutsehh

Leiname kauaaegset Põltsa- ma Põllumajanduskombi- naadi veinivõistluse peatehno- loogi

JAAN JAANRET

ning avaldame kaastunnet lasele ja tütardele.

Endised kaastõttajad loomakasvatuse instituudist

Tunname kaasa kallile kur- susekaaslasel Kainole isa

BERNHARD VALDRE

surma puhul.

EPA maakorralduse osakonna II kursuse

Avaldame siirast kaastun- net Vaikale Lehtlale isa

JOHANNES TAMME

surma puhul.

Naha- ja jalatsikombinaadi tehni nr. 1 A-vahetus

Avaldame sügavat kaastun- net Villu Kohale isa

OSKAR KOHA

surma puhul.

TRU geneetika ja darvinismi kateeder

TRU tsitofüsioloogia ja -biokeemia kateeder

Avaldame sügavat kaastun- net Villu Kohale isa

OSKAR KOHA

surma puhul.

Töökaaslasel aparaaditehase

Avaldame sügavat kaastun- net Villu Kohale isa

OSKAR KOHA

surma puhul.

Töökaaslasel aparaaditehase

Mälestame endist kaastõtta- jat

FRITS MENNINGUT

ja avaldame kaastunnet omas- tele.

Tõrvere puidutsehh

Teater

«VANEMINE» SUURES MAJAS

Pühapäeval, 20. veebruaril kell 12

«KUNI KARU POLE KUMMUL»

kell 19

«KULVIKU»

(O. Toominga näidand)

Esmaspäeval, 21. veebruaril kell 19

«LOBUS LESK»

Kolmapäeval, 23. veebruaril kell 19

«KULVIKU»

Neljapäeval, 24. veebruaril kell 19

«INFARKT»

Reedel, 25. veebruaril kell 19

«LOBUS LESK»

Kassa telefon 40-59

VAIKESSES MAJAS

Pühapäeval, 20. veebruaril kell 12

«MONTMARTREI KANNIKE»